

Hâfız Hayrullah Efendi'yi de arpalıklarına göndermek istemesi üzerine III. Selim, sadâret kaymakamına gönderdiği hatt-ı hü-mâyunda eski şeyhülislâmın arpalıklarına gönderilme sebebinin bilinmediğini, bunun bir fayda sağlamayacağını, aksine büyük huzursuzluğa sebep olacağını bildirmişti (a.g.e., V, 109).

Hamîdîzâde hakkında kadî, müderris, müftü, nâib, hatta talebeden gelen şikâyetlerin sonucunda III. Selim 8 Receb 1205'te (13 Mart 1791) onu şeyhülislâmlıktan azletti. Paşabahçe İncirköy'e ikamete mecbur edilen Hamîdîzâde, vaktiyle İstanbul'dan arpalığına yolladığı Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendi'nin şeyhülislâmlığı sırasında Manisa'ya gönderildi. Önce hac için müsaade aldı, hac dönüşü arpalığı olan Manisa'da oturması için emir yollandı. 20 Rebîülâhîr 1208'de (25 Kasım 1793) Manisa'da vefat etti ve orada defnedildi.

İlmîyede ıslaha samimi şekilde inanmış, kaynaklarda iyi bir âlim olarak belirtilen, hatta "ferîd-i asr" şeklinde anılan Hamîdîzâde'nin sarayda uzun süre bulunmasının da etkisiyle önemli siyasî ve idarî meselelerde rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bilhassa 1790 Osmanlı-Prusya ittifakını, bir müslûman devletin hıristiyan devletle ittifak yapabileceğini dinî gerekçelerini de göstererek meşveret meclisinde savunmuştur. Ordu ileri gelenlerinin ve ordu kadısı Tarakçîzâde'nin dinî mülâhazalarla karşı çıkmasına karşılık Hamîdîzâde, 29 Ocak 1789'da toplanan Meşveret Meclisi'nde henüz şeyhülislâm değilken bunun savunmasını yapmış, ayrıca verdiği fetva ile bu ittifakın cevaz ve lüzumuna zemin hazırlamıştır (Beydilli, 1790 Osmanlı-Prusya İttifakı, s. 57, 59). Herhangi bir eseri olduğuna dair kayıt bulunmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Taylesanîzâde Hâfız Abdullah Efendi Tarihi: İstanbul'un Uzun Dört Yılı: 1785-1789 (haz. Feridun M. Emecen), İstanbul 2003, s. 150, 160, 261, 284, 372-373, 420-421, 426-427, 429; Mehmed Emin Edîb Efendi'nin Hayatı ve Târîhi (haz. Ali Osman Çınar, doktora tezi, 1999), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.; Devhatü'l-meşâyih, s. 114-115; Cevdet, Tarih, IV, 291-292; V, 108, 109; VI, 709-713; Sicill-i Osmânî, IV, 453; İlmîyye Salnâmesi, s. 562-563; Osman Ergin, Muallim M. Cevdet'in Hayatı, Eserleri ve Kütüphanesi, İstanbul 1937 (fetva sureti faksimile); Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, IV/2, s. 507-510; a.mlf., İlmîye Teşkilâtı, s. 255-257; Ebû'lulâ Mardin, Huzûr Dersleri (nşr. İsmet Sungurbey), İstanbul 1966, II-III, 835-836; Danişmend, Kronoloji², V, 147; Kemal Beydilli, 1790 Osmanlı-Prusya İttifakı: Meydana Gelişi-Tahlili-Tatbiki, İstanbul 1984, s. 40, 57, 59, 149; a.mlf., Büyük Friedrich ve Osmanlılar, İstanbul 1985, s. 178, 179, 181, 187.

MEHMET İPŞİRLİ

MUSTAFA EFENDİ, Karaoğlan

(ö. 1129/1717)

Halvetî-Mısırî zâkirbaşısı
ve dinî eserler bestekârı.

Bursa'da Eski adlı bir kasabanın Kamça köyünde doğdu. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Bursa'ya giderek öğrenimini tamamladı. Bursa Ulucamii'nde Karakız lakaplı muvakkit ve müezzinden mûsiki dersleri aldı. 1080 (1669) yılında onun yerine geçti. 1098'de (1687) aynı camide müezzinbaşısı oldu. Zamanının meşhur mevlidhanlarından olan Osman Efendi'den besteli mevlidi meşketti. Bir süre Niyâzî-i Mısırî'nin hizmetinde bulundu. Daha sonra gördüğü bir rüya üzerine ona intisap ederek kısa sürede sülûkünü tamamladı. Niyâzî-i Mısırî'nin yirmi üçüncü halifesidir (Mustafa Lutfi, s. 122-124). Şeyhinin tekkesinde zâkirbaşılık yaptı. Niyâzî-i Mısırî Limni'ye sürgüne gönderilince uzun müddet ona vekâlet etti. Vefatında vasiyeti üzerine Pınarbaşı'nda Mevlidci Osman Efendi'nin yanına defnedildi. Bursalı Bâkî, "Eylesün rûhuna dâim rahmet" mısraını ölümü için tarih düşürmüştür. Sadettin Nûzhet Ergun, çok sayıda bestelerinden bugüne ulaşan bayatî ve uşşak makamlarındaki iki ilâhisinin güftesini vermektedir (Türk Musikisi Antolojisi, I, 300-301).

BİBLİYOGRAFYA :

Mustafa Lutfi, Tuhfetü'l-asrî fi menâkibi'l-Mısırî, Bursa 1309, s. 122-124; Sadettin Nûzhet Ergun, Türk Musikisi Antolojisi, İstanbul 1942, I, 146, 300-301; Mustafa Kara, Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler, Bursa 1993, II, 202; Ramazan Muslu, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl), İstanbul 2003, s. 143, 709; Öztuna, BTMA, II, 78.

HASAN AKSOY

MUSTAFA EFENDİ, Memekzâde

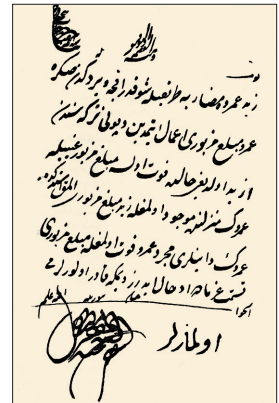
(ö. 1066/1656)

Osmanlı şeyhülislâmı.

III. Mehmed devri âlimlerinden Amasyalı Mehmed Efendi'nin oğludur. Memekzâde (Memikzâde) lakabıyla anılır. Şeyhülislâm Muîd Ahmed Efendi'nin damadı olarak ilim çevrelerinde tanınmıştır. Tahsilini tamamlayıp mülâzemet aldıktan sonra müderrisliğe geçerek Receb 1031'de (Mayıs 1622) Tevkîl Câfer Çelebi, Şevval 1032'de (Ağustos 1623) Nişancı Paşa-i Cedîd, Ramazan 1036'da (Mayıs-Haziran 1627) Rüstem Paşa, Şevval 1038'de (Haziran 1629) Hoca Hayreddin, Ramazan 1042'de

(Mart 1633) Ayşe Sultan medreselerine tayin edildi. Safer 1044'te (Ağustos 1634) Sahn-ı Semân medreselerinden birine, Şâban 1045'te (Ocak 1036) günlük 60 akçe ile ikinci defa Ayşe Sultan Medresesi'ne, Cemâziyelevvel 1050'de (Eylül 1640) Kalendarhâne Medresesi'ne, Receb 1051'de (Ekim 1641) Süleymaniye medreselerinden birine müderris oldu. On yıl süren tedris hizmetinin ardından kadılığa geçti. İlk görev yeri Zilkade 1052'de (Şubat 1643) tayin edildiği Kudüs kadılığıdır. Kayınpederi Rumeli Kazaskeri Muîd Ahmed Efendi'nin kayırması ve sadrazamın girişimiyle (Naîmâ, IV, 70-71) kendisine Safer 1054'te (Nisan 1644) Mısır kadılığı verildiyse de aynı yıl içinde (Cemâziyelâhîr / Ağustos) görevinden alındı. Şâban 1056'da (Eylül 1646) Galata kadısı oldu, 4 Safer 1057'de (11 Mart 1647) İstanbul kadılığına getirildi, 22 Şevval'de (20 Kasım) bu görevden ayrıldı (a.g.e., IV, 243). 12 Zilhicce 1057'de (8 Ocak 1648) Rumeli pâyesi verilmesinin arkasından cemâziyelevvelde (haziran) Anadolu kazaskeri olup üç ay içinde mâzûl oldu (a.g.e., IV, 329). 8 Şevval 1059'da (15 Ekim 1649) Rumeli kazaskerliğine tayin edildi. 17 Şevval 1060'ta (13 Ekim 1650) mâzûl olunca (a.g.e., IV, 449) Şevval 1061'de (Eylül-Ekim 1651) Ayıntab kazası kendisine arpalık verildi.

Şevval 1063'te (Eylül 1653) yeniden Rumeli kazaskerliğine getirildi, 12 Zilkade 1064'te (24 Eylül 1654) azledilince Prava-di kazası kendisine arpalık olarak verildi. Bu azlin sebebinin suistimallerine dayandırılan Naîmâ, özellikle Anadolu kazaskeri İmamzâde ile birlikte kadı tayini ve yer değiştirmelerinde tezkirecileri vasıtasıyla hediyeler aldıkları dedikodusunun yayıldığı, hatta Dîvân-ı Hümayun'da bile konuşulduğunu belirtmektedir (Tarih, V, 416-418). Zilhicce 1064'te (Ekim 1654) ulemâ adına kaleme alınıp Şeyhülislâm Ebûsâid Mehmed Efendi'den şikâyeti içeren, onun

Memekzâde Mustafa Efendi'nin bir fetvası (İlmîyye Salnâmesi, s. 467)